

AVASTA MAAILMA

SISSEJUHATUS MAAILMAHARIDUSSE

SISUKORD

<u>MILLEKS MEILE MAAILMAHARIDUS?</u>	3
<u>Mis on ja mis pole maailmaharidus?</u>	3
<u>Maailmakodaniku pädevused</u>	6
<u>Pea-süda-käed lähenemine</u>	9
<u>MAAILMAHARIDUS NING PÕHIKOOLI JA GÜMNAASIUMI RIIKLIK ÕPPEKAVA</u>	10
<u>Riikliku õppekava alusväärtused ja läbivad teemad</u>	12
<u>Üldpädevuste arendamine läbi maailmahariduse</u>	13
<u>Maailmaharidus ja erinevad õppeained</u>	16
<u>Õpilase hindamine</u>	20
<u>MAAILMAHARIDUSE ÕPETAJA ENESEHINDAMISE VAHEND</u>	22
<u>Teadmised/teemad</u>	23
<u>Oskused</u>	26
<u>Hoiakud ja väärtused</u>	29
<u>Tegutsemine</u>	31

MILLEKS MEILE MAAILMAHARIDUS?

Tänapäeva maailmas on inimelu ja -ühiskonnad tihedalt seotud üleilmsete arengutega – majandus, poliitika, ränne, kliimamuutused ja tehnoloogia mõjutavad igat eluvaldkonda. Meie elu Eestis on seotud sellega, mis toimub teisel pool maakera: kust tuleb meie toit, kuhu liiguvad inimesed ja kuidas jagunevad ressursid. Meid igal hetkel ümbritsev digikeskkond ja ülikiire infoliikumine kujundavad meie arusaamu maailmast ning viise, kuidas suhestume teiste inimeste ja riikidega. Tehisintellekt on muutnud seda, kuidas me õpime ja töötame. Kõige selle taustal on aga süvenenud globaalne ebavõrdsus ja suurenenud koormus keskkonnale.

Mida tähendavad need globaalsed väljakutsed ja eesmärgid noorte jaoks? Kuidas mõjutavad need tegurid noorte haridust, kuidas klassiruumides toimuvaid arutelusid? Et mõista meie endi elu, tuleb paremini mõista globaalset konteksti, milles me tegutseme. Maailmaharidus püüabki seda teha, pakkudes aktiivseid õppevorme, mis võimaldavad õppijail uurida, avastada, arutleda ja küsida, selleks et mõista üleilmseid vastastikuseid seoseid. See annab õpilastele oskused kiiresti muutuvas maailmas hakkama saada ja võimaluse teadvustada, kuidas ise õiglasemas maailma panustada.

MIS ON JA MIS POLE MAAILMAHARIDUS?

Maailmaharidus on hariduslik protsess, mille eesmärk on toetada õppijas oskuste, teadmiste, väärtushinnangute ja tegutsemisvõimekuse arengut, mis aitavad toime tulla 21. sajandi väljakutsetega. Maailmahariduse eesmärk on arendada õpilases globaalsete seoste mõistmist, kriitilist mõtlemist ning võimet ette kujutada ja ehitada paremat tulevikku. See kasvatab võimekust astuda vastu ebavõrdsusele, ebaõiglusele ja stereotüüpidele, suurendades austust mitmekesisuse, inimõiguste ja keskkonna vastu. Maailmaharidus julgustab seega olema aktiivne (globaalse) ühiskonna liige, tuginedes väärtustele, nagu solidaarsus, kaasamine ja koostöö.

[Maailmahariduse Euroopa deklaratsioon aastani 2050](#) ehk Dublini Deklaratsioon defineerib maailmaharidust järgmiselt

"Maailmaharidus on haridus, mis võimaldab inimestel kriitiliselt mõtestada maailma ja oma rolli selles; avada oma silmad, südamed ja meeled maailma tegelikkusele kohalikul ja ülemaailmsel tasandil.

See annab inimestele võimaluse mõista, ette kujutada, loota ja tegutseda, et luua maailm, kus valitseb sotsiaalne ja kliimaõiglus, rahu, solidaarsus, õiglus ja võrdsus, keskkonnalane jätkusuutlikkus ning rahvusvaheline mõistmine.

See hõlmab inimõiguste ja mitmekesisuse austamist, kaasamist ja inimväärse elu tagamist kõigile nii praegu kui ka tulevikus."

Mondo Maailmakool on võtnud kasutusele järgmise definitsiooni:

"Maailmaharidus jagab teadmisi sellest, kuidas üleilmsed väljakutsed mõjutavad üksikisiku, kogukonna ja ühiskonna igapäevaelu ja kuidas igaüks meist saab mõjutada maailma.

See on õppimisprotsess, mis võimaldab meil jõuda probleemide teadvustamisest isikliku vastutuse ja teadliku tegutsemiseni ning sealt edasi rahvusvahelise koostöö ja jätkusuutliku inimarenguni."

Maailmaharidus ei ole seega tingimata eraldi õppeaine, vaid lähenemisviis, mis saab olla osa igast koolitunnist. Läbi uurimise, arutlemise ja koostöö õpivad noored vaatama maailma mitmest vaatenurgast ning mõistma, miks õiglus, rahu ja kestlik areng on olulised ka nende enda tuleviku jaoks. Selline õppimine annab noortele teadmised ja julguse tegutseda positiivsete muutuse nimel kas koolis, kodus, kogukonnas – või kunagi ka ühiskonnas ja maailmas laiemalt.

Maailmahariduse kuus põhimõtet:

1. Maailma nähakse terviksüsteemina, kus ajalugu ja üleilmsed sõltuvussuhted mõjutavad inimeste elu.
2. Inimõigused annavad baasi ning sisaldavad ka sotsiaalset ja majanduslikku võrdsust ning põhivabadusi.
3. Väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kultuuridevahelist mõistmist ja sallivust, et mõista erinevaid arvamusi.
4. Usk üksikisiku tegevuse mõjule.
5. Pühendumine õppijakesksele uuenduslikule pedagoogikale.
6. Teadlikkus ja pühendumine planeedi kestlikkusele.

(Kohandatud artiklist [Mundy & Manion, 2008](#))

Maailmaharidus käsitleb erinevaid globaliseerumisega kaasnevaid teemasid, nagu tehnoloogia areng (sealjuures tehisintellekt), infoühiskond, kultuuridevaheline suhtlus ja sotsiaalne ebavõrdsus, keskendudes samal ajal üldväärtustele ja inimõigustele. Kasutades interaktiivseid õppemeetodeid, püüab maailmaharidus aidata mõista üleilmastunud ühiskonna keerukust ning innustada väljakutsetele reageerima.

Maailmaharidus on	Maailmaharidus ei ole
• juba olemasoleva sisu esitamine uuel viisil ja/või uuest vaatenurgast (nt ajaloos, geograafias); • õppeprotsess, mis aitab jälgida aktuaalseid arenguid loodus- ja sotsiaalteadustes; • küsimuste esitamine tänapäeva maailma ja selles toimunud protsesside kohta; • kriitilise mõtlemise ja nn tuleviku kirjaoskuse (<i>futures literacy</i>) arendamine, mille tulemusena kasvab vastutustunne, julgus ja tegutsemisvõimekus parema tuleviku nimel; • seoste nägemine kohalike väljakutsete ja globaalsete teemade vahel; • uued interaktiivsed õppemeetodid; • teadmised, oskused ja väärtused, mis aitavad saada teadlikuks maailmakodanikuks.	• uute teemade, nõuete ja kohustuste või eraldi õppeaine lisamine õppekavasse; • ainult keerukate teemade arutamine; • lihtsate lahenduse pakkumine keerulistele küsimustele; • probleemide arutamine ilma panuseeta nende lahendamisse; • faktikeskne statistika uurimine; • ainult heategevuse (rahakogumise) propageerimine; • riigi või ettevõtete tegevuse reklaamimine.

Lugemissoovitused:

[Education for Global Citizenship. A guide for schools](#) (Oxfam, 2015)

[Maailmakodaniku pädevusmudel](#) (ESTDEV, 2022)

[UNESCO ühendkoolide ja Läänemere Projekti võrgustiku juhendmaterjal](#) (Mondo & Tartu loodusmaja, 2024)

[What you need to know about global citizenship education](#) (UNESCO, 2025)

[UNESCO AI competency framework for students](#) (UNESCO, 2024)

MAAILMAKODANIKU PÄDEVUSED

Maailmahariduse teemavaldkondade ja pädevuste kaardistamiseks on mitmeid erinevaid raamistikke¹. Näiteks [UNESCO ühendkoolide ja Läänemere Projekti juhendmaterjali](#) järgi toetuvad maailmahariduse teemavaldkonnad kolmele põhisuunale:

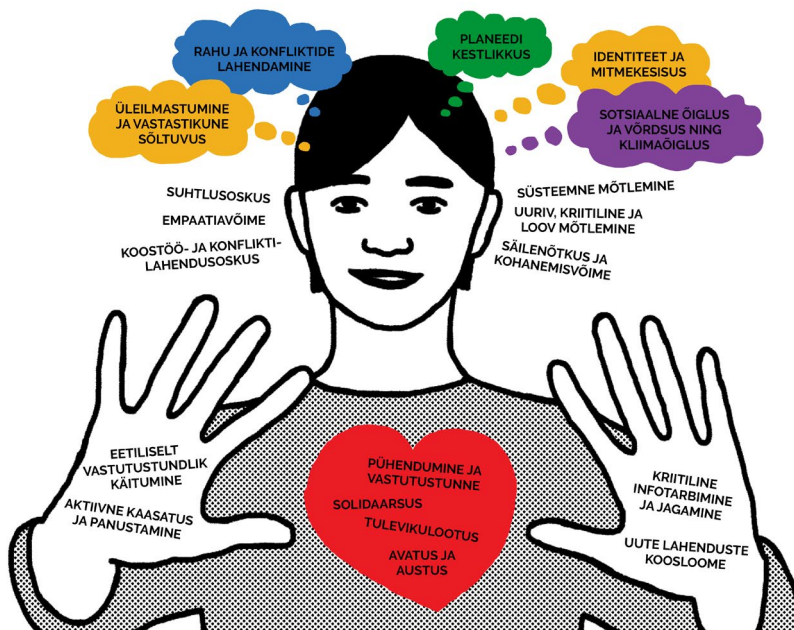
1. Rahumeelse kultuuri ja maailmakodanikuks olemise edendamine
2. Keskkonnateadlikkuse suurendamine
3. Kultuuridevahelise õppimise ja mitmekesisuse väärtustamine

Need suunad on relevantssed just kooli tasandil ja saavad olla teejuhiiks, et kujundada terviklikku maailmaharidust toetavat õpikeskkonda, seada arengueesmärgke ning lõimida globaalset vaadet kogu koolikultuuri.

Psst! Maailmahariduse edendamiseks terves koolis soovitame kasutada 2025. aastal Tallinna Ülikooli Tulevikukooliga koostöös loodud juhendmaterjali, mis aitab kooliperel maailmahariduse põhimõtteid teadlikult ellu viia ja arendada.

Õpilase (ja ka õpetaja) tasandil aitavad need laiad valdkonnad aga kujundada ja arendada **maailmakodaniku pädevusi**.

Nimelt loodi 2022. aastal Eesti ekspertide poolt [maailmakodaniku pädevusmudel](#), mis kirjeldab üksikasjaliselt erinevaid **teemasid/teadmisi**, aga **oskuseid, hoiakuid** ja **tegutsemisviise**, mis võiksid iseloomustada üht aktiivset ja teadlikku maailmakodanikku:

¹ Vt ülevaadet [maailmakodaniku pädevusmudeli](#) sissejuhatavast osast.

Järgnevalt kirjeldame täpsemalt maailmakodaniku pädevusmudelis välja toodud **teemasid/teadmisi**.

Üleilmastumine ja vastastikune sõltuvus

Veel enne, kui lõpetad oma hommikusöögi, oled sõltuvuses poolest maakerast.
(Martin Luther King)

Tänapäeva maailmas liiguvad inimesed, kaubad ja ideed üle piiride rohkem kui kunagi varem. See loob uusi võimalusi, kuid toob kaasa ka väljakutseid – näiteks on oodata, et kliimamuutuste tõttu suureneb rahvusvaheline ränne hüppeliselt. Suur osa praegusest ebavõrdsusest on seotud ajalooliste võimustusüsteemidega, nagu kolonialism või patriarhaalne ühiskonnakord. Samas oleme riikide ja inimestena üksteisest järjest rohkem sõltuvad – kui mõnes piirkonnas katkeb toidutootmine või energiavarustus, mõjutab see ka teisi. Seepärast on rahvusvaheline koostöö ja jagatud vastutus olulised, et lahendada ühiseid probleeme. Sellest lähtub ka ÜRO kestliku arengu eesmärkide mõte: maailma ei saa muuta üksi, vaid riikidevahelises koostöös.

- Kuidas peavad Martin Luther Kingi sõnad paika Sinu elus?
- Kas õiglus tähendab, et kõiki peaks kohtlema võrdselt või vahel hoopis erinevalt? Miks?
- Kui saaksid ühe globaalse ebaõigluse ilmingu homme lõpetada, siis millise ja miks just selle?

Planeedi kestlikkus

"Me ei päri Maad oma vanematelt, vaid laename seda oma lastelt."
(Ameerika põlisrahvaste vanasõna)

Iga päev teeme otsuseid, mis mõjutavad meie planeedi kestlikkust – alates toidust, mida sööme, kuni energiani, mida kasutame. Kliimamuutused, liigirikkuse kadu ja ebakindel toidujulgeolek näitavad, et senine arengumudel on ületamas planeedi piire. Üha enam mõistetakse, et inimene ei saa loodust lihtsalt ära kasutada, vaid peab end nägema osana ökosüsteemist. Ringmajandus, tasaareng ja kestlik põllumajandus on vaid mõned näited lahendustest, mis püüavad taastada tasakaalu. Oluline on ka teistsugustest vaatenurkadest õppimine: näiteks põlisrahvaste maailmavaade rõhutab looduse austamist ja seda, et peame oma otsustes mõtlema ka tulevastele põlvkondadele. Kui tahame hoida planeeti elamiskõlblikuna, tuleb meil endilt küsida, mis on tõeline progress – kas järjest rohkem tarbida või hoopis elada paremas kooskõlas looduse rütmidega.

- Mida tähendab Sinu jaoks jätkusuutlikkus? Milline on jätkusuutlik kool?
- Millest oleksid valmis loobuma, et aidata kaasa kestlikumale maailmale? Miks just sellest?
- Kujutle, et oled ajalooõpiku autor aastal 2075 – kuidas kirjeldaksid meie aja inimeste suhteid loodusega?

Rahu ja konfliktide lahendamine

Rahu, kui me mõistame seda pelgalt sõja puudumisena, on väheoluline inimesele, kes on suremas nälga või külma. Rahu võib säilida ainult juhul, kui austatakse inimõigusi, kui inimesed on toidetud, kui inimesed ja rahvad on vabad.
(14. dalai-laama)

Konfliktid on osa inimeste ja ühiskondade vahelistest suhetest: neid esineb nii isiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Riikide vahel tekivad konfliktid sageli ressursside, võimu ja geopoliitiliste huvide tõttu, mida on üksikisikul keeruline mõjutada. Inimsuhetes on konfliktide põhjuseks sagedamini tajutud ebaõiglus, ebavõrdsus, allasurutud hirmud või vajadused – ja just siin saame ka ise midagi muuta. Maailmaharidus rõhutab, et on oluline õppida üksteist kuulama, mõistma ja rahumeelselt lahendusi otsima. Rahu ei tähenda ainult seda, et pole käimas sõda, vaid see tähendab ka võrdset, õiglast ja vaimselt turvalist ühiskonda, kus inimesed tunnevad, et neid austatakse ja nad on kaasatud.

- Kas konfliktid on alati halvad? Kas neid peaks alati lahendama? Miks/miks mitte?
- Kas rahu on alati "vaikne"? Milline võiks olla "häälekas" või aktiivne rahu?
- Kuidas saaks koolis rohkem tähelepanu pöörata sellele, et kõik tunneksid end kaasatuna ja väärtustatuna?

Identiteet ja mitmekesisus

Meie kõigi eesmärk on olla õnnelik. Meie elud on erinevad, ent siiski ühesugused.
(Anne Frank)

Igal inimesel on ainulaadne identiteet, mida kujundavad näiteks kultuur, keel, sugu, usk ja sotsiaalne taust. Paljudel on mitmikidentiteet, mis tähendab, et nad kuuluvad samaaegselt mitmesse kogukonda. Identiteet kujuneb elu jooksul ja võib ajas muutuda. Selleks et mitmekesisuses ja kiiresti muutuv maailmas hästi hakkama saada, on oluline, et õpilased tunneksid ja väärtustaksid oma identiteeti – see tingib ka teiste kultuuride mõistmise ja väärtustamise². Samuti on oluline teadvustada ja vaidlustada stereotüüpe, mille kujunemises võivad rolli mängida nii geograafia kui ajalugu.

- Kui Sa peaksid end kolme sõnaga tutvustama, siis mis need oleksid? Kas need sõnad kehiks ka teises riigis või kultuuris?
- Kumba on lihtsam märgata – kas inimeste sarnasusi või erinevusi? Miks see nii on?
- Kas on võimalik olla samal ajal Eesti, Euroopa ja maailmakodanik? Millistes olukordades tunned Sa end tugevamalt neist ühe või teisena?

² Eesti teadlased on välja toonud, et kohalik ja globaalne identiteet saavad eksisteerida paralleelselt – tugev iseoma identiteedi tunnetus seostub hoolimise ja tegutsemisega. Mati Heidmets kirjutab: "Kartus, et laiem (nt euroopalik või globaalne) samastustunne sööb ära rahvusliku identiteedi, on põhjendamatu. [...] Globaalne ja kohalik samastustunne ei vastandu, vaid võimendavad teineteist. Eraldusjoon ei jookse globalistide ja lokalistide vahel, vaid nende vahel, kellele läheb korda ning kellel on kõigest kama kaks. Ühel pool on inimesed, kes koristavad innukalt oma külatänavaid ja kiigeplatse ning õhtuti muretsevad suure planeedi pärast, teisel pool need, kes ei tee ühte ega teist" (Õpetajate leht, 19.02.2021).

Sotsiaalne õiglus ja võrdsus ning kliimaõiglus

Kui sa jääd erapooletuks olukorras, kus valitseb ebaõiglus, oled valinud rõhuja poole.
(Desmond Tutu)

Sotsiaalne õiglus tähendab, et igaühel peaksid olema võrdsed võimalused elada väärikat elu, sõltumata soost, rahvusest, majanduslikust taustast või muust sarnasest. Mõnikord ei tähenda see ainult võrdsust (*equality*), vaid ka võrdõiguslikkust (*equity*) – et inimestele antakse just seda tuge, mida neil on vaja, sest kõigi olukorrad ja vajadused on erinevad. Oluline on mõista, kuidas ebaõiglus võib avalduda näiteks hariduses, tervishoius või tööturul. Kliimaõiglus viitab sellele, et kliimamuutused ei mõjuta kõiki inimesi ühtemoodi: sageli kannatavad kõige rohkem need, kes on niigi haavatavas olukorras, kuid kes põhjustavad samas ise kõige vähem probleeme.

- Kus leidub ebaõiglust a) maailmas, b) kohalikus kogukonnas, c) koolis?
- Kas õiglus tähendab alati seda, et kõiki koheldakse ühtemoodi? Millal võib erinev kohtlemine olla õiglasem kui võrdne kohtlemine?
- Mida tähendab "privileeg" Sinu jaoks? Kas oled ise kunagi tundnud, et Sul on mingi eelis?

Kõik ülejäänud maailmakodaniku pädevused – oskused, väärtused, tegutsemisviisid – leiad [pädevusmudelilt](#).

PEA-SÜDA-KÄED LÄHENEMINE

Kuigi pöörasime siin peatükis kõige rohkem tähelepanu valdkonnale teemad ja teadmised, on maailmahariduses täpselt sama olulisel kohal ka väärtused ja tegutsemine. Kasutame nn pea-süda-käed lähenemist, mis aitab mõtestada maailmakodaniku kujunemist terviklikult:

Pea tähistab teadmisi ja kriitilise mõtlemise oskusi – seda, kuidas mõistame maailma toimimist, üleilmseid seoseid ja väljakutseid.

Süda esindab väärtusi, hoiakuid ja empaatiat – tunnet, et kuulume inimkonda ning meil on vastutus üksteise ja planeedi ees.

Käed viitavad tegutsemisvalmidusele – oskusele ja tahtmisele midagi päriselt ette võtta nii oma kogukonnas kui ka laiemalt.

See lähenemine aitab planeerida õpet viisil, mis toetab teadmiste omandamist, väärtuste kujunemist ja aktiivset osalust tasakaalustatult ning tähenduslikult.

MAAILMAHARIDUS NING PÕHIKOOI JA GÜMNAASIUMI RIIKLIK ÕPPEKAVA

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava eesmärk on kujundada õpilasest sotsiaalselt aktiivset ja vastutustundlikku inimest, kes on muu hulgas valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele. Lisaks rõhutatakse sallivust ning konfliktide ennetamise ja lahendamise oskust. Need on maailmakodaniku kujundamisel väga tähtsad komponendid, millele tuleb tähelepanu pöörata juba alushariduses. Riiklikus õppekavas kirjeldatud alusväärtuste ja pädevuste arendamine peab olema iga kooli, koolijuhi, õpetaja ja ka teiste koolitöötajate ülesanne.

Maailmahariduse loimimine õppekavaga on loominguine ja koostööne protsess. Paljud Eesti koolid rakendavad maailmaharidust väga edukalt ja üle kooli, sidudes selle kooli õppekava ja igapäevase õppetööga. Õpetaja ülesanne on leida oma aines üles maailmaharidusega haakuvad teemad (vt näpunäiteid peatükis 3.3). Koostöös teiste õpetajatega saab aineid ka loimida.

Teemade käsitusviis on kooliastmeti erinev, kuid isegi algkooli- ja lasteaiaõpetajad saavad oma õppetegevustes rakendada üleilmset ja mitmekultuurilist mõõdet. Siin on selleks viis soovitus:

- 1. Maailmaharidust tuleb edendada kooliterviklikult.** Demokraatlike väärtuste kujundamisel on oluline noori päriselt otsuste langetamisse kaasata. Kestlike teguviisidega eeskujunäitamine on üks mõjusamaid viise noori positiivselt mõjutada. Õpilastele jätkusuutliku arengu põhimõtteid õpetades saab kool ise head eeskujuga anda nii energiasäästlikkuses, taaskasutuses kui eetilises tarbimises. Näiteks, kui käsitletakse ebaõiglase kaubanduse teemasid, võiksid õiglase kaubanduse tooted kooli sööklas ja kohvikus ka müügil olla.

"Parim viis maailmaharidust edendada on olla ise eeskujuks – noored tajuvad kiiresti, kui õpetaja räägib üht, aga käitub teisiti. Samas on oluline hoida tasakaalu ja vältida survestamist. Kui noored tunnevad, et neile püütakse teatud "õiget mõtteviisi" peale suruda, võib see tekitada vastureaktsiooni. Seetõttu tasub maailmahariduslikke teemasid loimida loomulikult ja sujuvalt igapäevasesse õppetöösse, nii et hooliv ja teadlik käitumine – näiteks keskkonna hoidmine või õiglusest rääkimine – muutuks klassis tavapäraseks ja iseenesestmõistetavaks osaks koolikultuurist."
(Anna-Liisa Nurgamaa, Rakvere Riigigümnaasium)

2. **Erinevad üritused, nagu maailmapäevad ja -nädalad** on hea viis ühendada ainetunde ja tunnivälist tegevust maailmahariduse teemadega. Kool võib tähistada näiteks [rahvusvahelist maailmahariduse nädalat](#) või mõnd ÜRO teemapäeva, mille käigus viiakse läbi õpitubasid, kutsutakse kooli külalisi, vaadatakse filme ja peetakse arutelusid, korraldatakse kultuuriprogramme jne. Õpilased peaksid teemapäeva ettevalmistuses ja läbiviimises kindlasti kaasa lööma, võimalusel võiks osaleda ka kohalik kogukond.
3. **Ekspertide ja külaliste esinemised** on huvitav ja kasulik vaheldus kooli argipäevale. Näiteks saavad tegelikkusest globaalse lõuna riikides rääkida ja diskussiooni arendada nendes maades vabatahtlikuna töötanud eestlased. Samuti on Eestis mitmeid erineva kultuuritaustaga (külalis)õpetajaid, kes saavad tulla kooli oma kultuuri tutvustama ning töötubasid ja arutelusid korraldama.
4. **Kultuurierinevusi väärtustava õhkkonna loomine.** Koolis, mis väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja rahvusvahelist koostööd, võiks rahvusvahelises ja mitmekultuurilises olla nähtav ja väljenduda tegudes. Selleks võib uurida näiteks kaasõpilaste kultuuritausta, tähistada erinevaid tähtpäevi ning tutvuda kommete, usundite ja maitsetega, mis loovad erinevate kultuuride suhtes positiivse hoiaku. Maailmahariduse väärtuste juurdumiseks on oluline luua koolis kultuurierinevusi väärtustav õhkkond ning pakkuda õpilastele vabadust, vastutust ja eetilist käitumismalli koolielu korraldamisel.
5. Oluline on tähelepanu pöörata **tehisintellekti (TI) eetilisele kasutamisele**. TI-tööriistad, nagu tekstigeneraatorid või pildiloomevahendid võivad toetada õppimist, aidates koguda informatsiooni, saada üle nn valge paberi sündroomist või harjutada kriitilist mõtlemist. Samas on oluline anda noortele edasi sõnum, et tehisintellekt ei mõtle ega tunne inimlikult – see ei saa asendada loovust, eetilisi otsuseid ega kahtlevat, uurivat mõtteviisi. Lisaks tuleb arvestada tehisintellekti keskkonnamõjuga, sealhulgas suurte andmekeskuste energiakuuluga. Kool peaks toetama TI kasutamist viisil, mis on teadlik, vastutustundlik ja kooskõlas kestliku arengu väärtustega.

"TI läbimõeldud ja eetiline kasutamine aitab õpilastel arendada kriitilist digikirjaoskust, vastutustundlikku infokasutust ja globaalset teadlikkust. Õpetajad saavad uute TI meetoditega kohendada õppematerjalid kultuuritundlikumaks, kujundada kaasavaid õppetegevusi ning luua maailmahariduslikke juhtumiuuringuid, interaktiivseid mängu ja reflekteerivaid küsimustikke³. Seejuures on oluline hinnata ja arvestada TI keskkondlikku jalajälge, kallutatud algoritme ning ligipääsetavuse küsimusi, et toetada õiglast ja jätkusuutlikku õpet⁴."

(Karolin Mäe, Tallinna Ülikool)

³ Wu, Y. (2024). Revolutionizing Learning and Teaching: Crafting Personalized, Culturally Responsive Curriculum in the AI Era. *Creative Education*, 15, 1642-1651. <https://doi.org/10.4236/ce.2024.158098>

⁴ Fengchun, M., Ananiadou, K., Davis, R., & Munoz, J. H. (2024). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391105.locale=en>

RIIKLIKU ÕPPEKAVA ALUSVÄÄRTUSED JA LÄBIVAD TEEMAD

Üleilmsete teemade lõimimine on osa kvaliteetsest haridusest alates lasteaiast kuni elukestva õppeni. Riikliku õppekava põhialus, millel rajaneb kõik ülejäänu, on alusväärtused – ja neid aitabki maailmaharidus lastes ja noortes arendada. Ühelt poolt peetakse õppekava alusväärtustena silmas üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus ning lugupidamine enda ja teiste vastu. Teiselt poolt tõstetakse esile ühiskondlike väärtusi: vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus, sooline võrdõiguslikkus jne.

Õppekava näeb ette, et väärtustele tuleb pöörata tähelepanu kõigis ainekavades. Isegi kui väärtuste käsitlemine pole igas aines otseselt esiplaanil, saab nii õppeaine sisu kui õpetaja eeskuju kaudu kujundada õpilaste väärtushoiakuid ja eetilisi käitumismustreid.

Maailmahariduse väärtused tulevad selgelt esile riikliku õppekava läbivas teemas **väärtused ja kõlblus**, mis on maailmahariduse eesmärkidega tihedalt seotud. Läbi maailmahariduse saab kool teemaga tegeleda ja seega toetada õpilase kujunemist inimeseks, kes suudab mõista oma käitumise mõju teistele, väljendada tundeid sobival viisil, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada nendega suhtlussituatsioonides. Maailmaharidus aitab ka arendada oskust ennast kehtestada ja seista (vägivallata) ebaõigluse vastu. Õpilasi suunatakse mõtlema: kas ma jään üksikseks, kui üldtunnustatud väärtusi ja õigusi rikutakse? Kuidas saan ja peaksin tegutsema, kui märkan ebaõiglust enda ümber või maailmas?

Ka läbiv teema **keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng** on tugevalt maailmaharidusega seotud. Selle teema põhiküsimused maailmahariduse seisukohast on järgmised: mis on meie planeedi suurimad väljakutsed? Kuidas me saame nautida heaolu nii, et ei tekita samal ajal probleeme inimestele teisel pool maakera? Kuidas saame planeedi eest hoolt kanda ka tulevaste põlvkondade jaoks? Kuidas saame kujundada oma kodukohta? Kuidas käsitletakse säästvat eluviisi põlisrahvaste teadmistes ja teaduses? Oluline on hoolida – väärtustada keskkonda ja elusolendeid, huvituda ühiskonnast, hinnata ressursse ja hoolitseda keskkonna eest.

Läbiv teema **kultuuriline identiteet** suunab põhjalikumalt tutvuma erinevate maailmavaadete, kultuuride ja religioonidega. Kuna teemade ring on lai, on soovitatav süvitsi tegeleda väiksema arvu küsimustega. Põhjalik tutvumine ühe kultuuri või religiooniga aitab mõista, et kõik kultuurid on tegelikult mitmekesisemad, kui me alguses arvame. Parema arusaamine teisest aitab omakorda kujundada iseenda seisukohti ning tajuda nende seost oma kultuuritaustaga. Lisaks aitab üksikasjalik kultuuridega tutvumine vähendada hirme, mis meil tundmatu ja võõraga seonduvad. Võimalus olla projektide kaudu otseühenduses noortega üle maailma ja arutleda erinevatel teemadel kasvatab avatust. Küsimused, mis selle teema integreerimist toetavad, on järgmised: Kuidas mõjutavad meie kultuuritaust ja maailmavaade seda, kuidas me maailma tajume ja mõistame? Millised sarnasused ja erinevused ilmnevad noorte väärtushinnangutes eri maailma paigus? Mida saame õppida teistelt kultuuridelt, et toetada rahumeelset ja õiglast koostelu mitmekesisuses ühiskonnas?

Teema **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus** juhendab ise alkatama ettevõtmisi, mis edendavad erinevaid eluvaldkondi. Üks maailmahariduse õpetaja tähtsamaid ja ehk raskemaid ülesandeid on aidata noortel mõista, et iga inimese panus on tähtis ning väikeste tegudega saab maailma kujundada kestlikumaks – samal ajal teadvustades, et paralleelselt on tarvis ka süsteemsemaid muutusi. Igal juhul tuleb motiveerida noori olema ise aktiivsed. Õpilastega koos saame otsida vastuseid küsimustele: Kuidas seista ebaõigluse ja diskrimineerimise vastu nii oma ümbruskonnas kui üle maailma? Kuidas vähendada saastamist ja jäätmeid, st tarbida vähem ja taaskasutada olemasolevat? Kuidas püüda suunata ametnikke või ettevõtteid eetilisele ja säästlikumale tegevusele? (Näiteks küsimuste, kirjade, meeleavalduste ja õiglasema tootevälikuga.) Kuidas levitada teadmisi maailma probleemidest ja nende lahendustest oma eakaaslaste seas või kogukonnas?

ÜLDPÄDEVUSTE ARENDAMINE LÄBI MAAILMAHARIDUSE

Nii [põhikooli riikliku õppekava](#) (PRÕK) kui [gümnaasiumi riikliku õppekava](#) (GRÕK) üks rõhuasetusi on õppijate üldpädevuste arengul – need on inimeseks ja kodanikuks kasvamisel väga olulised aine- ja valdkonnaülesed pädevused. Maailmahariduse lähenemisviisidest on kasu mitme üldpädevuse arendamiseks.

Järgnevalt on välja toodud maailmaharidusega eriti tugevalt seotud üldpädevused ja nende komponendid.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

PRÕK:

- suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast;
- tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega;
- väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt;
- hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust;
- teadvustada oma väärtushinnanguid.

GRÕK – lisaks:

- teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel;
- olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse.

Maailmahariduses areneb kultuuri- ja väärtuspädevus sügavama seotuse ja kollektiivse vastutuse teel, sest meie siht on väärtustada kõiki ühiskonnaliikmeid võrdsete ja samas erinevatena. Proovime näha pealispinnast sügavamale, võtta erinevaid vaatenurki ja austada mitmekesisust. Maailmaharidus kutsub üles hoiduma vägivallast ja olema ise aktiivse rahuedendaja rollis. Oluline on empaatia, kaastunne ja tundlikkus teiste inimeste vajaduste suhtes nii kohalikul kui ka üleilmsel tasandil.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

PRÕK:

- suutlikkus ennast teostada;
- toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut;
- teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme;
- austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära;
- teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides;
- aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.

GRÕK – lisaks:

- suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaasvastutus nende lahendamise eest;
- väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid;
- tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus aitab õpilasel mõista, kuidas temast võib saada teadlik ja hooliv tegutseja nii oma kogukonnas kui ka maailmas. Näiteks saab koos noortega arutada, miks on oluline seista inimõiguste eest või kuidas me kõik saame panustada kliimamuutuste pidurdamisse. Õpilased võivad selle pädevuse arendamiseks korraldada klassis valimised, osaleda aruteludes või planeerida heategevuslikku ettevõtmist. Selliste tegevuste kaudu õpitakse hindama koostööd, demokraatiat ja vastutust, mis on maailmakodaniku alusväärtused.

Ettevõtlikkuspädevus

PRÕK:

- suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades;
- näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele;
- seada eesmärged, koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia;
- korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest;
- reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele;
- võtta arukaid riske.

GRÕK – lisaks:

- mõelda kriitiliselt ja loovalt, arendada ja hinnata oma ja teiste ideid.

Ettevõtlikkus on seotud kaasalöömisega ning võimalusega aidata maailma muuta. Ka siin on olulised nii teadmised kui ka isikliku vastutuse võtmine ja aktiivsus. Samuti usk muutuste võimalikkusse: enda tegude tagajärgede tunnetamine, soov teha koostööd ja osaleda ühiskonna toimimises. Kasvatame ühelt poolt noorte usku üksikisiku võimesse luua muutusi, aga samal ajal tajudes, et kestlikud lahendused nõuavad süsteemset tegutsemist – koostööd kogukondade, koolide, riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil.

Suhtluspädevus

PRÕK ja GRÕK:

- suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust;
- ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada;
- lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust;
- kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili;
- väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.

Maailmaharidus aitab noortel arendada suhtlemisoskust – nii selget eneseväljendust kui ka oskust teisi kuulata ja mõista. Õpilased saavad õppida suhtlema eri kultuuritaustaga inimestega, harjutada oma arvamuse esitamist ja arendada empaatiat. Näiteks võib analüüsida olukordi, kus kultuurilised erinevused on tekitanud arusaamatusi. Head võimalused kultuuridevaheliseks suhtluseks ja võõrkeele harjutamiseks on ka rahvusvahelised sõpruskoolide projektid ja virtuaalsed kohtumised eakaaslastega teistest riikidest, eriti globaalsest lõunast.

Enesemääratluspädevus

PRÕK:

- suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi;
- analüüsida oma käitumist erinevates olukordades;
- käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise;
- lahendada suhtlemisprobleeme.

GRÕK – lisaks:

- lahendada oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid probleeme;
- käituda inimsuhetes sõltumatult;
- hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta, kavandada oma karjääri.

Maailmahariduslikud meetodid rõhutavad identiteedi ja eneseväärikuse tunnetamist ning oma eripära hindamist, samuti empaatia arendamist ning huvi lähikondsete ja ühiskonna käekäigu vastu. Areneb vastutustunne nii selles, kuidas kasutatakse keskkonda ja selle ressursse, kui ka arusaamine isikliku elustiili mõjust teistele inimestele ja keskkonnale. Lisaks avardub õpilaste vaade õppimis- ja enesearenguvõimalustele, mis võimaldavad panustada kestlikuma ja õiglase maailma loomisesse.

MAAILMAHARIDUS JA ERINEVAD ÕPPEAINED

Järgnevalt pakume ideid, kuidas maailmahariduse teemasid erinevates ainetes rakendada ja neid omavahel lõimida. Oleme arvestanud 2023. aastal ajakohastatud riiklikke õppekavasid.

Õppetundide planeerimisel sobib kasutada õpirühmadele suunatud (paaristöö, rühmatöö, õpiring, mosaiikrühm jt) ja multifunktsionaalseid (õppekäik, õpiprojektid jt) meetodeid. Me muudame maailma üheskoos, seega peab läbi maailmahariduslike teemade rõhutama koostööd ja vajadust. Siis tunnetavad ka õpilased, et sotsiaalse õigluse vastutus on meil kõigil.

SOTSIAALAINED

AJALUGU

Ajalootunnis saavad õpilased aimu, miks maailm on täna just selline nagu on – kuidas sündmused, valikud ja ideed minevikust meid siiani mõjutavad. Näiteks õppides, miks puhkesid sõjad või kuidas tekkisid rahuliikumised, õpivad noored märkama ebaõiglust, arvestama teiste kogemustega ja mõtlema, kuidas paremini koos elada. Sealjuures on oluline uurida ajaloosündmuste erinevaid vaatenurki ja käsitleda ka tundlikke või vastuolulisi teemasid⁵. Huvitav uurimustöö oleks võrrelda Eesti maareformi ja maaorjuse lõpetamist maaomandi ebavõrdse jagunemisega tänapäeva Lõuna-Aafrika Vabariigis või uurida Saksa koloniaalvõimu ja selles osalenud eestlaste rolli. Oluline on ka tähele panna ajalooliste otsuste ja arengute mõju loodus- ja elukeskkonnale. Kui õpilased uurivad eri allikaid või mängivad läbi ajaloosündmusi, areneb nende kriitiline mõtlemine, oskus eristada fakte arvamustest ning empaatiavõime.

INIMESEÕPETUS

Inimeseõpetuse kaudu õpivad õpilased paremini tundma ennast ja teisi, sealjuures nii tundeid, väärtusi kui vajadusi. Arutletakse, miks on oluline austada eriarvamusi, kuidas lahendada konflikte või teha tervislikke ja vastutustundlikke valikuid. Läbi rollimängude, arutelude ja ühiste tegevuste saavad lastes ja noortes kujuneda hoolivus, koostööoskus ja teadlikkus sellest, kuidas meie teod mõjutavad nii enda kui ka teiste heaolu. Turvaline ja toetav õpikeskkond aitab kujundada õpilastes arukaid ja empaatilisi inimesi, kes suudavad vastutada oma valikute eest.

⁵ Vt https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/rita_mitmeperspektiivse_ajaloopetuse_metoodiline_juhend.pdf

ÜHISKONNAÕPETUS

Ühiskonnaõpetuses uuritakse, kuidas ühiskond toimib ja milline roll on seal igal inimesel. Arutletakse näiteks selle üle, miks on oluline osaleda valimistel, kuidas kujuneb riigieelarve või millised ohud võivad demokraatiat ohustada Eestis ja maailmas. Õpitakse tundma inimõigusi, rahvusvahelisi organisatsioone ja kultuurilist mitmekesisust. Arvestades Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi soovitusi, et 1/3 ühiskonnaõpetusest võiks olla praktiline, võivad õpilased osaleda õpilasesinduse tegevuses, korraldada klassis valimised või teha kogukonnapraktika raames koostööd kohaliku MTÜ-ga. Nii kasvab arusaam, et igaühe teod mõjutavad maailma ja tekib praktiline oskus ühiskondlike protsesside kujundamises päriselt kaasa lüüa.

LOODUSAINED

LOODUSÕPETUS

Loodusõpetus on maailmahariduse seisukohast eriti oluline, sest aitab kujundada arusaama inimtegevuse mõjust keskkonnale ja toetab jätkusuutliku eluviisi väärtustamist ja praktiseerimist. Õpilased uurivad looduse ja inimese vastastikuseid seoseid, õpivad märkama keskkonnaprobleeme ning otsima eetilisi lahendusi nii teaduspõhistest allikatest kui ka põlisrahvaste tavadest. Näiteks saab uurida, kust tuleb meie igapäevane joogivesi, kuidas vee kättesaadavus maailmas erineb ning mida saame teha, et säästa vett kodus või koolis. Sellised arutelud ja uurimused arendavad nii loodusteaduslikke kui ka maailmakodaniku pädevusi.

BIOLOOGIA

Bioloogia aitab otseselt lõimida maailmaharidust, toetades õpilaste arusaama inimeste, teiste elusolendite ja ökosüsteemide vastastikusest seotusest ning meie vastutusest keskkonna ees. Bioloogiatundides saab käsitleda näiteks elurikkuse vähenemist ja selle globaalseid põhjuseid, uurida kohalikke liikide väljasuremise näiteid või analüüsida, kuidas kliimamuutused mõjutavad erinevaid ökosüsteeme. Õpilased saavad teha miniuurimusi, võrrelda erinevate riikide looduskaitse praktikaid või kujundada kampaaniaid teadliku tarbimise toetuseks.

FÜÜSIKA

Füüsikaga saab lõimida maailmaharidust, käsitledes energia tootmise ja tarbimise viise ning nende mõju keskkonnale ja ühiskonnale. Näiteks võib õpilastega arutada, millised füüsikaseadused on relevantssed tuule- ja päikeseenergia tootmisel ning kuidas erinevad energialahendused mõjutavad keskkonda maailma eri piirkondades. Läbi katsete, andmeanalüüsi ja argumenteeritud arutelu saavad õpilased seostada füüsikateadmisi kestlikkuse küsimustega üle maailma. Nii õpivad nad hindama nii tehnoloogia vahendeid kui ka nendega kaasnevaid sotsiaalseid ja keskkondlikke riske.

GEOGRAAFIA

Geograafia pakub maailmakodaniku pädevuste arendamiseks suurepärase võimaluse, kuna aitab õpilastel mõista globaalsete nähtuste ja kohalike olude vahelisi seoseid. Näiteks saavad õpilased uurida kliimamuutuste või rände mõju eri piirkondadele, analüüsida inimtegevuse keskkonnamõju ning arutleda kestliku arengu võimaluste üle. Õppides kasutama kaarte, andmeportaale ja muid teabeallikaid, arenevad õpilaste kriitiline mõtlemine ja meediakirjaoskus. Erinevate piirkondade looduse, kultuuride ja elulaadi tundmaõppimine kasvatab kultuuridevahelise mõistmist, empaatiat ja mitmekesisuse väärtustamist.

KEEMIA

Keemia aitab õpilasel mõista, kuidas tema igapäevased valikud – näiteks ka puhastusvahendite kasutamine või tarbimine – on seotud keskkonna ja tervisega. Õpitakse, millised ained on ohtlikud ja miks, kuidas neid ohutult kasutada ning kuidas teha keskkonnasõbralikumaid valikuid. Keemia kaudu saab noor teadmisi, mis aitavad tal mõista maailmas toimuvaid protsesse, hinnata nende mõju ning teha vastutustundlikke otsuseid, näiteks seoses jäätmetekke või energia kasutamisega. Katsete ja uurimistööde kaudu areneb ka oskus probleeme lahendada ja infot kriitiliselt hinnata.

KEEL JA KIRJANDUS

EESTI KEEL

Eesti keele tund annab hea võimaluse maailmahariduse lõimimiseks, sest arendab õpilaste oskust mõista ja sõnastada keerulisi ühiskondlikke ja globaalseid teemasid. Näiteks saab arvamugude kirjutamise kaudu käsitleda keskkonnanahoiu, rände või sotsiaalse õigluse küsimusi, õpetades samas argumenteerimist ja tekstiloomingu struktuuri. Meediatekstide analüüs aitab arendada kriitilist mõtlemist ja oskust eristada fakti arvamusest. Kirjandusel põhinevad arutelud aitavad mõtestada väärtusi, empaatiat ja erinevaid maailmavaateid.

KIRJANDUS

Kirjanduses on võimalik maailmaharidust lihtsasti sisse tuua, kuna just läbi lugude õpivad õpilased mõistma erinevaid elukogemusi, kultuure ja ühiskondlikke probleeme. Ilukirjanduse tegelaste valikud ja väärtuskonfliktid pakuvad rohkelt võimalusi arutleda õigluse, inimõiguste ja kestliku arengu üle. Näiteks saab analüüsida, kuidas mõne teose tegelane seisab silmitsi vaesuse, diskrimineerimise või keskkonnaprobleemidega, ja arutleda, kuidas need teemad seostuvad tänapäeva maailmaga. Või lugeda Eesti pagulaskirjandust ja luua seosed hetkel maailmas toimuvaga. Selline lähenemine arendab õpilaste empaatiavõimet, väärtushinnanguid ja kujutlusvõimet.

EESTI KEEL TEISE KEELENA

Keeleõppes on maailmaharidusega väga sobivalt kesksel kohal suhtlemine, kultuuride tundmaõppimine ja koostööoskused. Näiteks saab arutada eri rahvuste traditsioonide üle, vaadata eestikeelseid uudislõike ühiskonnas olulistel teemadel või teha paaristööd, kus üks õpilane tutvustab oma päritolumaa tähtpäeva ning teine otsib sarnasusi või erinevusi Eesti kultuuriga. Sellised tegevused aitavad õpilastel arendada nii keeleoskust kui ka empaatiat ja avatust.

VÕÕRKEELED

Võõrkeelte õppimine aitab noorel kujuneda teadlikuks ja avatud maailmakodanikuks, kes suudab mõista eri kultuuride vaatenurki ja suhelda mitmekeelses maailmas. Keeletundides saab analüüsida rahvusvahelisi teemasid – näiteks lugeda artikleid või vaadata videoid kliimamuutuste, inimõiguste või rände kohta –, arutleda nende üle ning väljendada oma arvamust teisi austaval ja argumenteeritud moel. Valides teadlikult maailmahariduse teemasid või väärtuseid kajastavaid tekste, saame suunata õppijaid märkama kultuurilisi erinevusi ja stereotüüpe, väärtustama keelelist mitmekesisust või mõistma, kuidas keel ja identiteet on omavahel seotud.

MATEMAATIKA

Matemaatikal on oluline koht maailmakodanikuks kujunemise toetamisel, kuna õpilased harjutavad andmete kriitilist tõlgendamist ja otsuste tegemist tõenduspõhiselt. Statistikat ja graafikuid uurides võib hinnata näiteks elatusaseme erinevusi eri riikides või jälgida kliimamuutuste trende. Samuti võiks uurida erinevate kultuuride ajaloolist mõju matemaatika arengule (nt india ja araabia teadlaste panus matemaatikasse – detsimaalid, null, trigonomeetria).

KUNSTIAINED

KUNST

Kunst pakub võimalusi õppida erinevaid kultuure läbi piltide ja esemete. Nii on võimalik uurida, kuidas globaalsed teemad, nagu identiteet, inimeseks olemine, erinevused ja konfliktid saavad kunstilise vormi. Sedakaudu õpime mõistma ja väärtustama erinevaid vaatekohti, ideid, uskumusi ja väärtusi. Kunstitunnis võib õpilastele tutvustada Aafrika, Aasia ja Ladina-Ameerika kunstimotiive ning välja selgitada, millised elemendid on kõige populaarsemad ja kuidas need mõjutavad meie kuvandit neist piirkondadest.

MUUSIKA

Muusikas väljendatakse identiteeti ja kuuluvust, samuti isiklike tundeid. Muusika kaudu saab uurida, kuidas seda on kasutatud protestina ja lootuse hoidjana. Muusikaline mitmekesisus õpetab väärtustama üleilmseid seoseid ja erinevaid kultuuritraditsioone. Erinevate muusikaliikide ajaloo ja arengute kaudu on võimalik tutvuda üleilmastumise eri tahkudega.

TEHNOLOOGIA, KÄSITÖÖ JA KODUNDUS

Tehnoloogiavaldkond pakub loomuliku võimaluse kujundada säästva eluviisi harjumusi, mis on osa vastutustundliku maailmakodaniku pädevustest. Näiteks, kui õpilased kasutavad materjale säästlikult, õpivad toiduaineid sihipäraselt valima või meisterdavad taaskasutatavast materjalist esemeid, saavad nad teadlikumaks oma tarbimisotsuste mõjust keskkonnale. Käsitöös võib näiteks parandada vanu rõivaid või need uueks ümber teha, kodunduses aga vähendada toidu raiskamist ning valmistada tervislikke, hooajalisi toite.

KEHALINE KASVATUS / LIIKUMISÕPETUS

Võistkonnamängud arendavad koostööoskust ja teiste inimeste väärtustamist. Võistlustel saab õpetada palju olulist, nagu õiglane mäng, vastastikune austus, emotsioonide ja konfliktide talitsemine. Lisaks õpetab liikumisõpetus viise, kuidas võidelda kultuuriliste, sooliste ja rassiliste stereotüüpide vastu ning uurida teemasid, nagu rassism, konfliktid, kaasamine ja vägivald.

Koolis võib korraldada õiglase kaubanduse jalgpallivõistluse, kus ühele võistkonnale antakse alguses soodsamad tingimused (rohkem mängijaid, mängimine allamäge vms). Pärast saab arutada, kuidas ebaõiglase reeglitega mängimine tundus, ning võrrelda neid maailmakaubanduse reeglitega.

ÕPILASE HINDAMINE

Hea hariduse oluline osa on refleksioon ehk õpitu peegeldamine. Siin on mõned universaalsed toetavad küsimused pärast õppetegevusi:

- Mida oleme õppinud enda, oma ühiskonna, maailma ja kindla teema kohta?
- Mida oleme õppinud osalemisest ja maailma muutmisest? Mida võiksime järgmine kord teisiti teha?
- Milliseid oskusi oleme arendanud? Mida oleme õppinud õppimise kohta?

Näpunäited:

- Hindamine on kõige tõhusam, kui see on osa õppeprotsessist. Lõpphindamiseks saab kasutada erinevaid meetodeid.
- Ole alati täpne ja teadlik sellest, mida hindad. Palu ka õpilastel ses osas võimalikult täpne olla.
- Parimal juhul on hindamine ühine ettevõtmine, mis seob nii õpetaja kui õpilase nägemuse.
- Eakaaslaste hindamine võib olla tõhus, ent sel peavad olema selged juhised.
- Tehisintellekti saab kasutada õpetaja tööriistana näiteks hindamiskriteeriumite või hindamismaatriksi loomisel, harjutustestide koostamisel või õpilaste enesehindamise toetamiseks, kuid mitte õpilaste tööde sisuliseks hindamiseks. Kindlasti tuleb järgida andmekaitse nõudeid.

Toome näiteks kaks meetodit:

1. Likerti skaala

See, mida hinnatakse, võidakse ühiselt kokku leppida ning ka hindamine võib ühine olla.

	5	4	3	2	1	
Töötas grupis hästi						Ei töötanud grupis hästi
Võttis aruteludest aktiivselt osa						Ei andnud aruteludes oma panust
Kuulas teiste arvamusi						Teisi oli raske kuulata
Plaanis oma tegevusi hästi						Ei plaaninud oma tegevusi hästi
Milliseid oskusi saadi:						
Milles on arenguruumi:						

Näide viibast TI skaala arenduseks: "Käitu õpidisainerina ja loo sarnane hindamisskaala nagu lisatud pildil, aga 6. klassi õpilastele, kes osalesid rühmatöös teemal 'Globaalprobleemid ja võimalikud lahendused'. Lisa ka rida, mis hindab keskkonnateadlikkust ja koostööoskusi. Kasuta lihtsat ja arusaadavat keelt."

2. Õpimapp

Õpimapp on õppija tööde kogumik, mis näitab õppija saavutusi ja arengut ning muutusi õppija teadmistes, oskustes ja arusaamades. See on vahend, millega analüüsida oma õpitegevust ja -kogemust ning arendada praktilist tegevust. Õpimapi eesmärk on näidata, millise õpetamiseks vajaliku pädevuseni on jõutud. Selle teine nimetus võib ka olla protsessimapp või arengumapp.

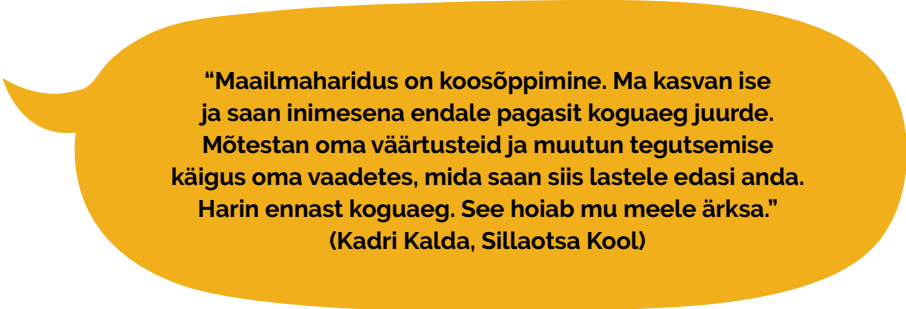
Eri ainevaldkondade hindamismeetodite kohta leiad rohkem infot Haridus- ja Teadusministeeriumi õppeprotsesside kirjeldustest, mis asuvad [Õppekava materjalide veebis](#).

MAAILMAHARIDUSE ÕPETAJA ENESEHINDAMISE VAHEND

Järgmine tööriist annab võimaluse analüüsida teadmisi, oskusi, väärtushinnanguid ja tegutsemist seoses maailmakodaniku pädevustega. See on loodud varasema materjali "[Kasvatades maailmakodanikke](#)" põhjal, kuid võttes arvesse [maailmakodaniku pädevusmudelis](#) välja toodud teadmiste, oskuste, väärtuste ja tegutsemisviiside kirjeldusi ja nendega seotud õpiväljundeid.

Skaala algab tasemelt 0, kus teema seosed enda elu või globaalse kontekstiga ei ole veel teadvustatud. Iga järgmine tase näitab süvenevat arusaamist ja oskust mõtestada oma rolli maailmas. Kolmas tase on küll kõrgeim kirjeldatud aste ja tähistab terviklikumat maailmamõistmist, kuid punktiirjoon rõhutab, et maailmaharidus on pidev teekond – ka pärast 3. taseme saavutamist on võimalik edasi kasvada ja oma arusaamu laiendada. Selleks tulevad kasuks Mondo või teiste organisatsioonide pakutavad kursused ja koolitused, mis toetavad õpetaja professionaalset arengut.

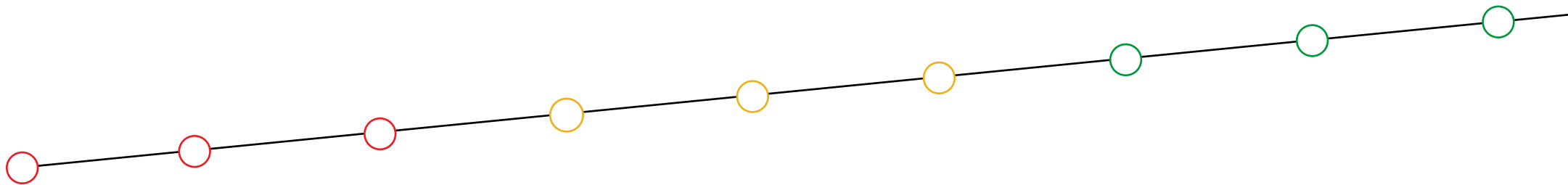
Märgi ennast teekonnale!

**"Maailmaharidus on koosõppimine. Ma kasvan ise ja saan inimesena endale pagasit koguaeg juurde. Mõtestan oma väärtusteid ja muutun tegutsemise käigus oma vaadetes, mida saan siis lastele edasi anda. Harin ennast koguaeg. See hoiab mu meele ärksa."
(Kadri Kalda, Sillaotsa Kool)**

TEADMISED/TEEMAD

Üleilmastumine ja vastastikune sõltuvus

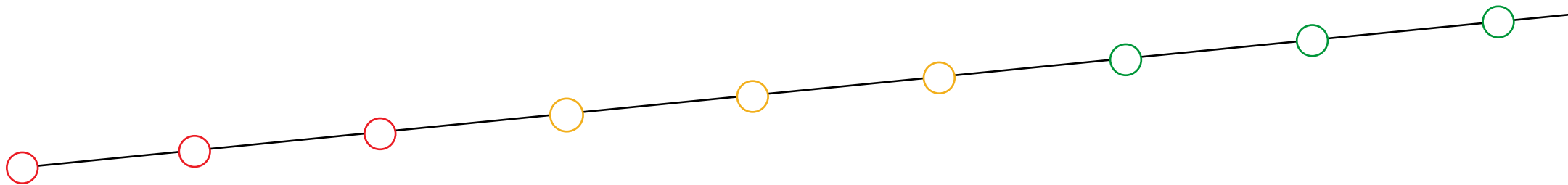
Ma ei taju, et minu eluviis ja tarbimisvalikud mõjutaksid inimesi ja loodusvarasid mujal maailmas.

Ma tean, et minu igapäevaelu sõltub ka teistes riikides toimuvast, näiteks imporditud toodetest ja üleilmsetest teenustest.

Ma mõistan, kuidas globaalsed tarneahelad, töäjõud ja loodusvarade kasutus loovad vastastikuse sõltuvuse riikide vahel.

Ma tean, kuidas ajaloolised ja praegused üleilmsed võimusüsteemid kujundavad ebavõrdseid suhteid ning kuidas need mõjutavad inimesi ja keskkonda.

Planeedi kestlikkus

Ma ei taju, et inimtegevus, sh minu eluviis ohustaks looduse mitmekesisust ja planeedi taluvuspiire.

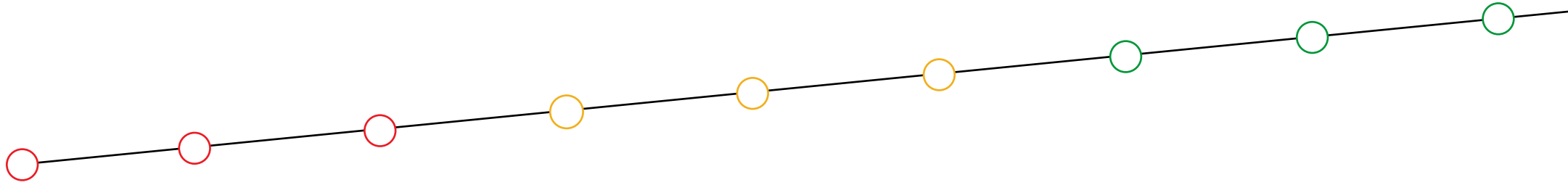
Ma tean, et keskkonnakriisid, nagu kliimamuutused ja elurikkuse kadu, ohustavad inimeste heaolu ja tulevikku.

Ma mõistan, et kestlik areng eeldab teadlikke valikuid, mis arvestavad loodusressursside piiratust ja planeedi taluvuspiire.

Ma tean, kuidas inimtegevus ületab Maa taluvuspiire ehk planetaarseid piire⁶ ning tunnen kestlikkuse põhimõtteid, sealhulgas ringmajandust, kliimaõiglust ja põlvkonn vahelist õiglust.

⁶ Planetaarsete piiride puhul peame silmas Maa taluvuspiire. Vaata rohkem: <https://www.sei.org/publications/planetaarsete-piiride-ulevaade/>

Rahu ja konfliktide lahendamine

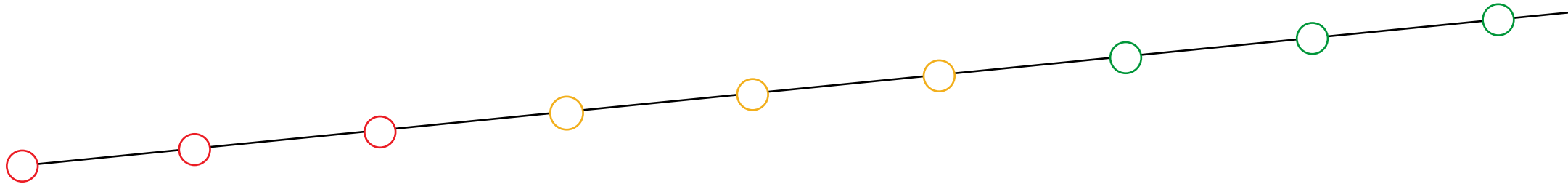
Ma mõistan rahu peamiselt sõja puudumisena ega teadvusta, miks ja kuidas konfliktid või vägivald tekivad.

Ma teadvustan, et konfliktid võivad olla nii nähtavad kui nähtamatud ning et vägivald ei piirdu ainult füüsilisega.

Ma mõistan, et konfliktide taga on sageli ebaõiglus, ebavõrdne ressursijaotus ja võimusuhted.

Ma tean, et rahu saavutamine tähendab tegelemist ebaõigluse juurpõhjustega ning vägivalla vältimist kõigil tasanditel.

Identiteet ja mitmekesisus

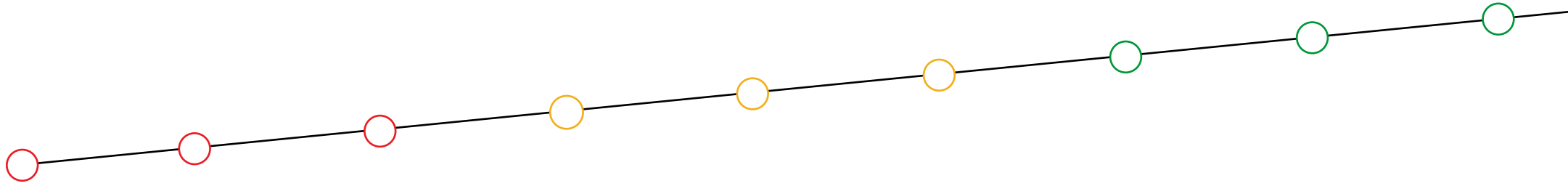
Ma ei väärtusta mitmekesisust ja suhtun erinevustesse umbusklikult.

Ma märkan inimeste ja kultuuride erinevusi ning teadvustan, et igal inimesel on oma identiteet.

Ma mõistan, et identiteet on mitmetahuline ja muutuv ning näen, kuidas eelarvamused ja diskrimineerimine piiravad inimeste võimalusi.

Ma oskan seostada identiteedi ja kuuluvuse teemasid võimusuhte, ajaloo ja sotsiaalsete struktuuridega ja tean, miks on oluline tunnustada ja väärtustada erinevaid identiteete.

Sotsiaalne õiglus ja võrdsus ning kliimaõiglus

Ma ei ole eriti mõelnud, kuidas globaalsed probleemid ühiskonnagruppe mõjutavad.

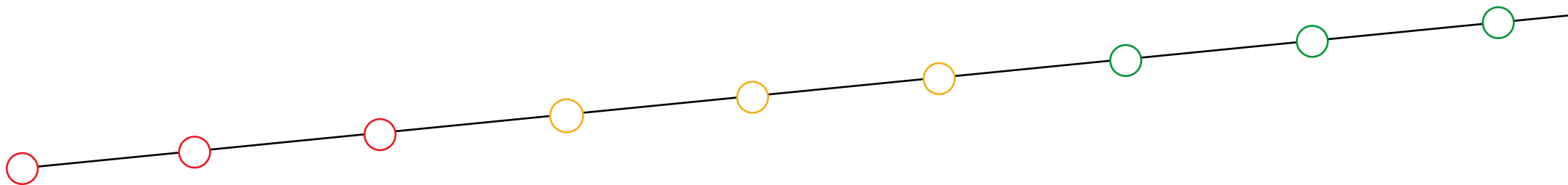
Ma märkan, et kõigil inimestel ei ole ühiskonnas võrdsed õigusi ja võimalusi, eriti haavatavatel rühmadel.

Ma mõistan, et globaalsed probleemid, nagu vaesus, kliimamuutused ja ebavõrdsus on omavahel seotud ja mõjutavad ebaproportsionaalselt neid, kellel on vähem ressursse või võimu.

Ma mõistan süsteemse ebaõigluse juuri ning näen vajadusi struktuursete muudatuste järele.

OSKUSED

Süsteemne mõtlemine

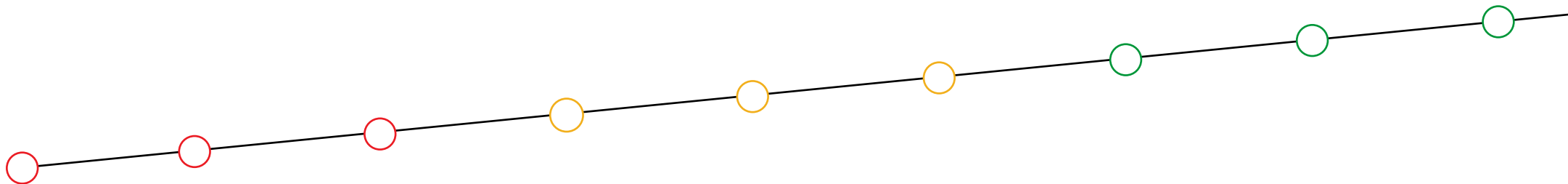
Ma käsitlen probleeme eraldi-seisvalt ega näe seoseid teiste inimeste, valdkondade või nähtustega.

Ma märkan põhjus-tagajärg seoseid ning saan aru, et sündmused on seotud nii ajas kui ruumis.

Ma mõistan, kuidas üleilmsed probleemid on omavahel seotud, ning oskan analüüsida seoseid erinevate valdkondade ja tasandite vahel.

Ma mõtlen süsteemselt, tajun nähtuste koosmõju ja ka kaudseid tagajärgi ning oskan neid otsuste tegemisel arvesse võtta.

Uuriv, kriitiline ja loov mõtlemine

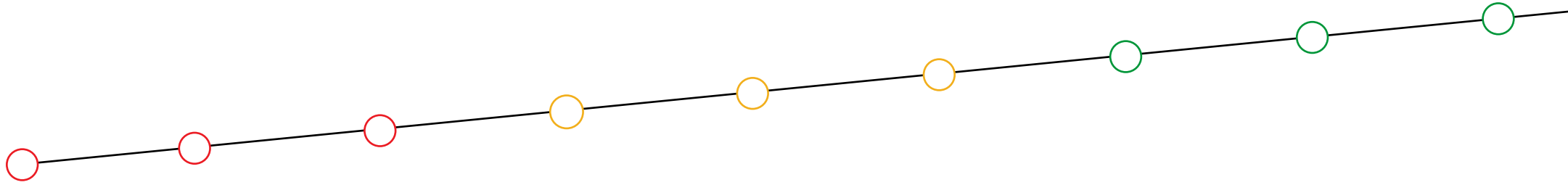
Ma kipun võtma infot tõena ilma süvenemata ning väldin keerulisi või vastuolulisi küsimusi.

Ma oskan küsida, võrrelda ja analüüsida infot ning märkan, kui see võib olla kallutatud või stereotüüpne.

Ma põhjendan oma arvamusi usaldusväärsete allikatega, olen avatud uuele infole ja valmis oma seisukohti vajadusel muutma.

Ma mõtestan keerulisi olukordi kriitiliselt, seon erinevatest allikatest pärit infot ning kujundan seisukohti, mis arvestavad konteksti ja info muutumist.

Koostöö- ja konfliktilahendusoskus

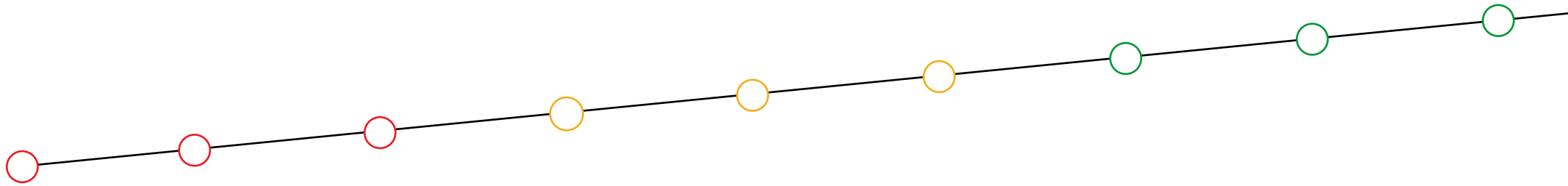
Mul on raske teisi kuulata või nendega koostööd teha, eriti kui esineb eriarvamusi või konflikte.

Ma teadvustan, et inimestel on erinevad seisukohad ja vajadused, ning püüan neid arvestada ühistes tegevustes.

Ma oskan teha koostööd ja kasutada rahumeelseid viise erimeelsuste lahendamiseks, sh aktiivne kuulamine ja kompromisside leidmine.

Ma lahendan keerulisi olukordi vägivallatult ja kaasavalt ning toetan rahu ja koostööd loovat õhkkonda ka pingelistes olukordades.

Säilenõtkus ja kohanemisvõime

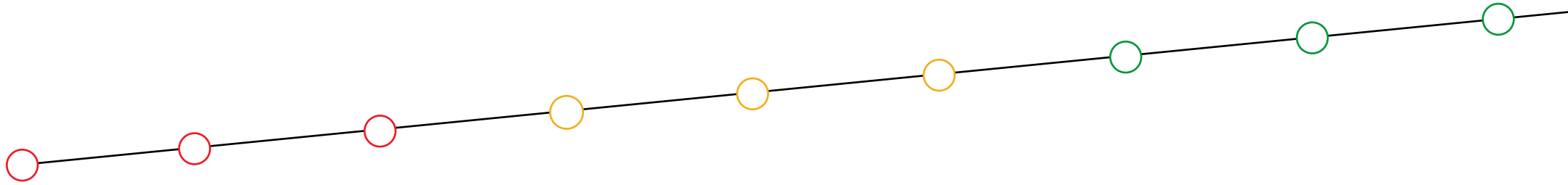
Ma tunnen segadust ja ärevust, kui olukord muutub või sisaldab vastutusi, ning mul on raske sellega toime tulla.

Ma suudan ebakindlates olukordades säilitada rahu ja otsin viise, kuidas muutustega kohaneda.

Ma aktsepteerin, et keerulistel probleemidel ei ole alati üheseid lahendusi, ning usun, et mina ja teised suudame neile siiski vastuseid leida.

Ma suhtun muutustesse paindlikult ja lootusrikkalt, suudan säilitada selguse ka ebakindluses ning toetan teisi samas protsessis.

Empaatiavõime

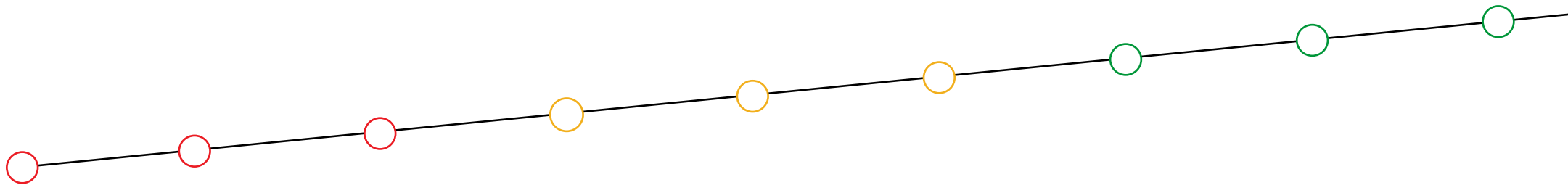
Ma keskendun peamiselt oma kogemustele ega mõtle sageli sellele, mida teised inimesed tunnevad või vajavad.

Ma saan aru, et inimestel on erinevad tunded ja kogemused, kuid mul on tihti peale raske nendega suhestuda.

Ma suudan panna end teise inimese olukorda ja püüan tema vaatenurka mõista.

Ma seisan aktiivselt nii enda kui teiste heaolu eest ning lähtun oma valikutes hoolivusest ja vastutusest.

Suhtlusoskus

Mul on raske oma mõtteid ja tundeid arusaadavalt väljendada või erinevates suhtlusolukordades sobivalt reageerida.

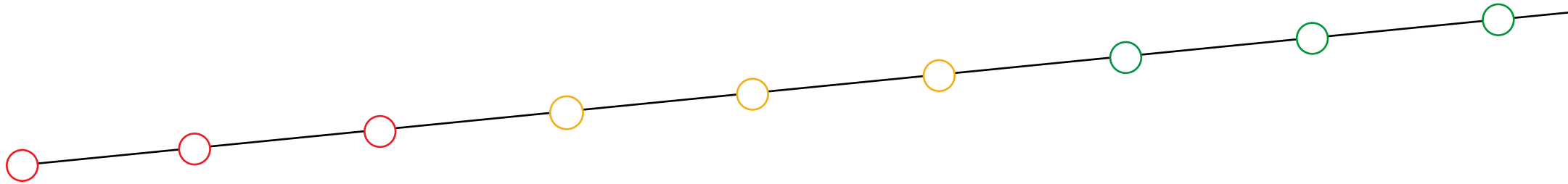
Ma suudan oma ideid ja soove väljendada ning püüan kuulata ja mõista ka neid, kelle arvamused või kogemused erinevad minu omadest.

Ma kohandan oma suhtlusviisi vastavalt olukorrale ja vestluspartnerile ning püüan hoida dialoogi ka keerukates olukordades.

Ma suhtlen selgelt ja läbimõeldult eri kontekstides, arvestan kultuurierinevusi ning toetan vastastikust mõistmist ja koostööd.

HOIAKUD JA VÄÄRTUSED

Pühendumine ja vastutustunne

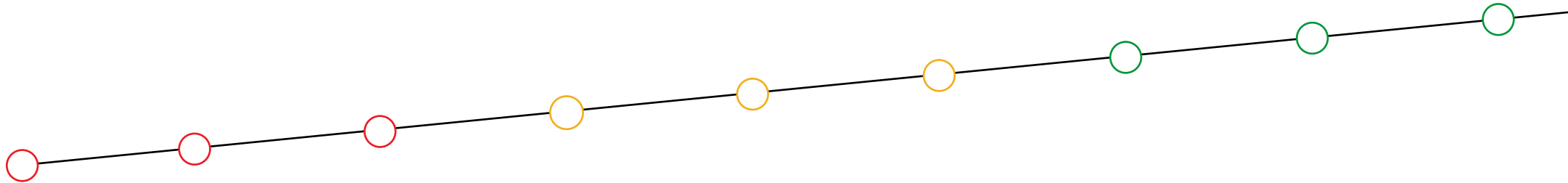
Ma ei näe, et kestlik areng või sotsiaalne õiglus oleksid minuga seotud teemad.

Ma tunnen muret ebaõigluse ja keskkonnakahjude pärast ning mõistan, et mu isiklikel valikutel võib olla laiem mõju.

Ma mõistan, et elu ei pea tuginema pidevale tarbimisele ning väärtustan eetilisi ja loodushoidlikke valikuid.

Ma olen pühendunud muutustele, mis toetavad õiglasemat ja kestlikumat maailma, ning tegutsen vastavalt oma sisemisele vastutustundele.

Avatus ja austus

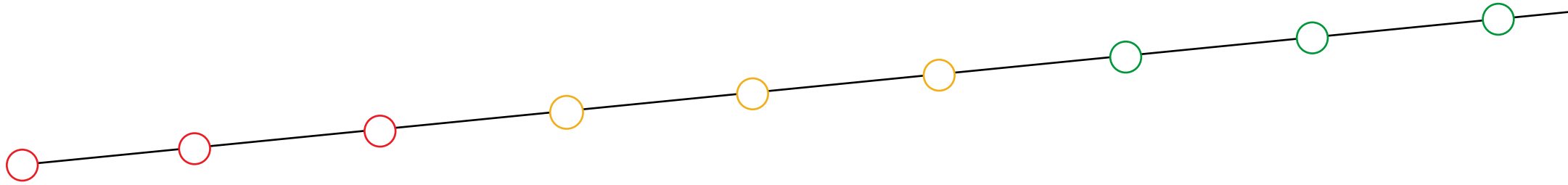
Ma väldin või kardan erinevusi ning mul on raske aktsepteerida teistsuguseid inimesi või vaateid.

Ma märkan, et inimesed ja kultuurid on erinevad ning teadvustan, et igal inimesel on oma identiteet ja kuuluvus.

Ma näen erinevustes võimalust õppida ja areneda ning püüan mõista ka neid, kes mõtlevad teisiti kui mina.

Ma seisan selle eest, et kõik inimesed oleksid ühiskonnas võrdselt väärtustatud ja toetan aktiivselt kultuurilist mitmekesisust.

Tulevikulootus

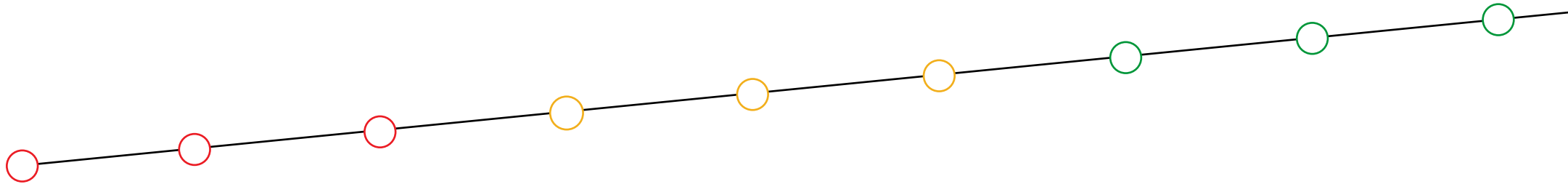
Ma tunnen end üleilmsete probleemide ees jõuetuna ega usu, et üksikisik suudaks midagi muuta.

Ma usun, et koostöös teistega võib midagi muutuda ja olen hakanud märkama lootustandvaid näiteid.

Ma saan jätkuvalt aru, et probleemid on keerulised, kuid usun muutuse võimalikkusse ja otsin aktiivselt viise, kuidas ise kaasa aidata.

Ma usun, et õiglasem ja kestlikum tulevik on võimalik, hoian lootust ka keerulistes olukordades ning innustan teisi tegutsema.

Solidaarsus

Ma ei mõtle sellele, kuidas minu elu on seotud teiste inimeste olukorraga ega pea sotsiaalset õiglust enda vastutuseks.

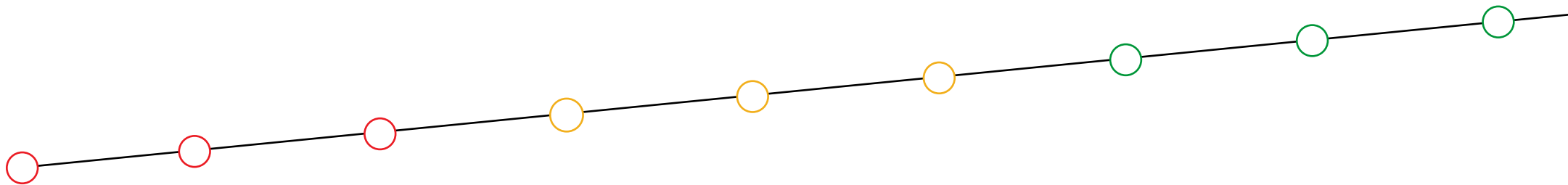
Ma tunnen, et maailmas on palju ebaõiglust ning väärtustan hoolivust, õiglust ja teistega arvestamist.

Ma mõistan, et minu heaolu on seotud teiste inimeste olukorraga ning püüan teha valikuid, mis toetavad õiglust ja võrdsust.

Ma näen end osana globaalsest kogukonnast, juhindun oma otsustes solidaarsusest ning julgustan ka teisi õiglasema maailma nimel tegutsema.

TEGUTSEMINE

Eetiliselt vastutustundlik käitumine

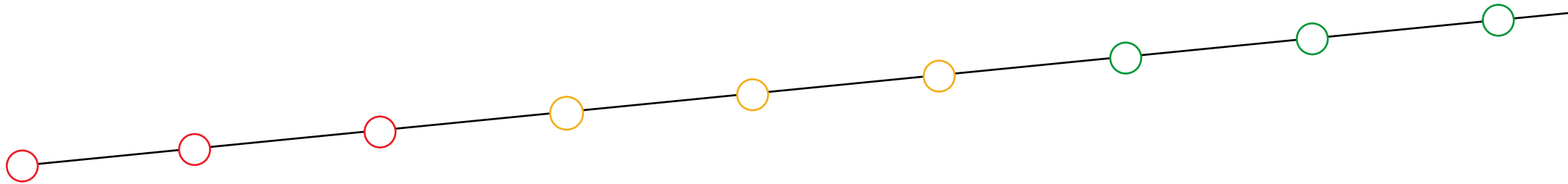
Ma ei mõtle sellele, kuidas minu teod või valikud mõjutavad teisi inimesi või keskkonda, ja see ei huvita mind eriti.

Ma hakkan märkama, et mu valikutel võib olla mõju, ja proovin aeg-ajalt teha midagi looduse või teiste heaks.

Ma teen enamasti valikuid, mis toetavad õiglasemat ja kestlikumat maailma, mitte ainult minu heaolu.

Ma tunnen isiklikku vastutust nii teiste inimeste kui planeedi ees ning lähtun oma otsustes järjekindlalt eetilistest ja kestlikest väärtustest.

Kriitiline info tarbimine ja jagamine

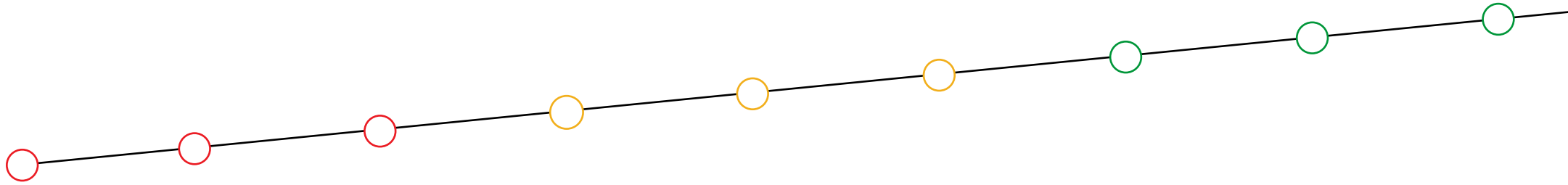
Ma ei mõtle teadlikult sellele, kas jagatav info on usaldusväärne või millist mõju see teistele võib avaldada.

Ma oskan märgata, kui info võib olla eksitav või kallutatud, ning püüan sellist infot mitte jagada.

Ma hindan teadlikult allikate usaldusväärsust, väldin valeinfo levitamist ja jagan sisu, mis aitab teistel paremini ühiskondlikke teemasid mõista.

Ma suhtun info jagamisse vastutustundlikult, valin teadlikult, mida ja kuidas jagan, ning püüan toetada mõtestatud arutelu ja teadlikkust ühiskonnas.

Aktiivne kaasatus ja panustamine

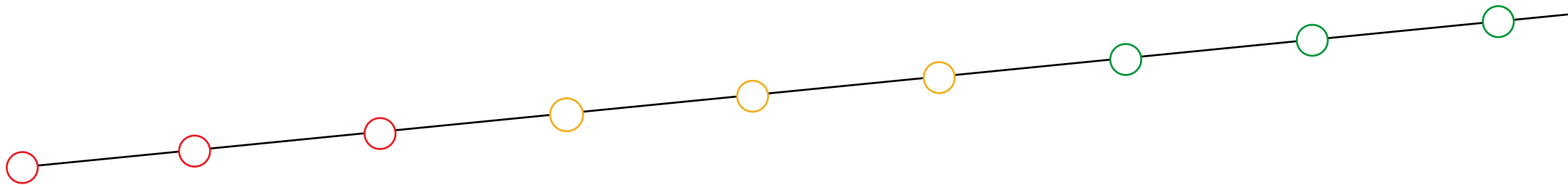
Ma ei tunne, et mul oleks mõju
ühiskonnas toimuvatele protses-
sidele ega tea, kuidas või kuhu
võiksin panustada.

Ma teadvustan, et oma arvamuse
avaldamine ja teod võivad midagi
muuta ning olen valmis väikes-
teks sammudeks.

Ma panustan ühiskondlikesse või
kogukondlikesse tegevustesse
ning seisan õiguse eest.

Ma tunnen vastutust ühiskonnas
toimuva eest ning julgen välja
astuda, kui näen enda ümber eba-
õiglust.

Uute lahenduste koosloome

Ma kipun jääma kinni olemasole-
vatesse lahendustesse ja mul on
raske näha, et asju saaks teha ka
teistmoodi.

Ma olen avatud teiste ideedele
ja näen, et koostöös teistega
tegutsedes sünnivad paremad
lahendused kui üksi.

Ma arvestan erinevate vaate-
nurkadega ja otsin koos teistega
uusi, paremaid viise probleemide
lahendamiseks.

Ma usun, et koos õppides ja üks-
teist kuulates on võimalik luua
uuenduslikke lahendusi ka keeru-
listes olukordades.

**"Ole ise see muutus,
mida tahad maailmas näha."
Gandhi**

Originaalversioon

Pealkiri: "Kasvatades maailmakodanikke. Riikliku õppekava alusväärtuste ja pädevuste arendamine läbi maailmahariduse"

Kasutatud allikad:

- Oxfam 2008, Getting Started with Global Citizenship
- Oxfam 2006, Education for Global Citizenship A Guide for Schools
- Oxfam 2002, Global Citizenship: The Handbook for Primary Teaching
- Johanna Helin, Sotsiaalainete valdkonnaraamat: läbivad teemad
- TeachMDGs brošüür

MTÜ Mondo, 2012

Uuendatud versioon

Sisutoimetus: Mondo Maailmakool

Keeletoimetus: OÜ Filoloog

Kujundus: Triinu Tulva

Uuendatud versioon valmis projektist "Kasvatades maailmakodanikke: planeedi kestlikkus", mida toetas ESTDEV – Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus.

Mondo Maailmakool, 2025

mondo.org.ee

maailmakool.ee

estdev